YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO
28 päivänä syyskuuta 1994 *

Asiassa C-128/93,

jonka Kantongerecht te Utrecht (Alankomaat) on saattanut ETY:n perustamissopimuksen 177 artiklan mukaisesti yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen ensin mainitussa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

Geertruida Catharina Fisscher

vastaan

1) Voorhuis Hengelo BV,

2) Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Detailhandel

ennakkoratkaisun ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan tulkinnasta ammatillisiin eläkejärjestelmiin kuulumisoikeuden osalta, yhteisöjen tuomioistuimen asiassa C-262/88, Barber, 17.5.1990 antaman tuomion (Kok. 1990, s. I-1889) tulkinnasta sekä Euroopan unionista 7.2.1992 tehtyyn sopimukseen liitetyn Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 119 artiklasta tehdyn pöytäkirjan nro 2 tulkinnasta,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN,

toimien kokoonpanossa: presidentti O. Due, jaostojen puheenjohtajat G. F. Mancini (esittelevä tuomari), J. C. Moitinho de Almeida, M. Díez de Velasco ja D. A. O. Edward sekä tuomarit C. N. Kakouris, R. Joliet, F. A. Schockweiler, G. C. Rodríguez Iglesias, F. Grévisse, M. Zuleeg, P. J. G. Kapteyn ja J. L. Murray,

* Oikeudenkäyntikieli: hollanti.

julkisasiamies: W. Van Gerven,
kirjaaja: hallintovirkamies L. Hewlett,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet:

- Fisscher, edustajanaan asianajaja T. P. J. de Graaf, Utrecht,

- Voorhuis Hengelo BV ja Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Detailhandel, edustajanaan asianajaja O. W. Brouwer, Amsterdam,

- Saksan hallitus, asiamiehinään liittovaltion talousministeriön Ministerialrat E. Röder ja liittovaltion talousministeriön Regierungsdirektor C.-D. Quassowski,

- Yhdistynyt kuningaskunta, asiamiehenään Assistant Treasury Solicitor J. E. Collins, avustajanaan barrister N. Paines,

- Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään oikeudellisen yksikön virkamiehet K. Banks ja B. J. Drijber,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

ottaen huomioon suulliset huomautukset, jotka sille 26.4.1994 pidetyssä istunnossa ovat esittäneet Fisscher, edustajanaan asianajaja M. Greebe, Utrecht, Voorhuis Hengelo BV ja Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Detailhandel, edustajinaan O. W. Brouwer ja asianajaja F. P. Louis, Bryssel, Saksan hallitus, Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus sekä komissio,

kuultuaan julkisasiamiehen 7.6.1994 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Kantongerecht te Utrecht on esittänyt 18.3.1993 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 26.3.1993, ETY:n perustamis-

sopimuksen 177 artiklan nojalla ennakkoratkaisukysymyksiä, jotka koskevat ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan tulkintaa ammatillisiin eläkejärjestelmiin kuulumisoikeuden osalta, yhteisöjen tuomioistuimen asiassa C-262/88, Barber, 17.5.1990 antaman tuomion (Kok. 1990, s. I-1889, jäljempänä asiassa Barber annettu tuomio) tulkintaa sekä Euroopan unionista 7.2.1992 tehtyyn sopimukseen liitetyn pöytäkirjan nro 2 Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 119 artiklasta (jäljempänä pöytäkirja nro 2) tulkintaa.

2 Kysymys on esitetty Fisscherin sekä Voorhuis Hengelo BV:n ja Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Detailhandelin välisessä riita-asiassa, joka koskee Fisscherin jäsenyyttä ammatillisessa eläkejärjestelmässä.

3 Fisscher oli Voorhuis Hengelo BV:n (jäljempänä Voorhuis) palveluksessa 1.1.1978–10.4.1992 työskennellen 30 tuntia viikossa.

4 Voorhuisin työntekijät kuuluvat Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Detailhandel -nimiseen ammatilliseen eläkejärjestelmään. Fisscher ei kuitenkaan 31.12.1990 asti voinut kuulua järjestelmään, koska sen säännöissä suljettiin naimisissa olevat naiset järjestelmän ulkopuolelle.

5 Järjestelmää laajennettiin 1.1.1991 koskemaan naimisissa olevia naisia 1.1.1998 alkaen, joten Fisscher saattoi liittyä siihen.

6 Fisscher riitautti tällöin vanhat säännöt sillä perusteella, että ne olivat perustamissopimuksen 119 artiklan vastaisia. Hän katsoi, että 8.4.1976 asiassa 43/75, Defrenne, annetun tuomion (Kok. 1976, s. 455), jossa yhteisöjen tuomioistuin tunnusti ensimmäistä kertaa 119 artiklan välittömän oikeusvaikutuksen, julistamispäivästä alkaen järjestelmän olisi pitänyt olla avoin myös naimisissa oleville naisille. Fisscher vaati myös, että hänen katsotaan kuuluneen järjestelmään taannehtivasti 1.1.1978 alkaen, jolloin hän aloitti työskentelyn.

7 Kantongerecht te Utrecht, jossa Fisscher on nostanut kanteen, on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

"1) Sisältyykö ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa tarkoitettuun palkkausta koskevaan oikeuteen (samapalkkaisuuteen) oikeus kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään, jonka viranomaiset ovat määränneet pakolliseksi ja jollaisesta on kyse nyt käsiteltävänä olevassa tapauksessa?

2) Jos vastaus ensimmäiseen kysymykseen on myöntävä, sovelletaanko yhteisöjen tuomioistuimen asiassa Barber antamassa tuomiossa siinä kyseessä olleelle eläkkeitä koskevalle toimenpiteelle (lakisääteisen järjestelmän sijasta sovellettava *contracted out* -järjestelmä) asettamaa ajallista rajoitusta myös oikeuteen kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään, jollaisesta on kyse nyt käsiteltävänä olevassa asiassa ja johon kantajaa ei naimisissa olevana naisena hyväksytty?

3) Jos yrityksessä käytössä olevaan eläkejärjestelmään kuuluminen on lain mukaan pakollista, onko järjestelmää ylläpitävän ja hoitavan elimen (eläkekassa) sovellettava ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklassa määrättyä samapalkkaisuuden periaatetta, ja voiko tämän periaatteen noudattamatta jättämisen vuoksi vahinkoa kärsinyt henkilö nostaa kanteen suoraan eläkekassaa vastaan niin kuin kyse olisi työnantajasta?

Kysymyksen selventämiseksi voi olla tarpeen mainita, että Kantongerecht ei ole toimivaltainen ratkaisemaan sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausvastuuta koskevia kanteita, sillä tällaisten kanteiden laajuus ylittää sen toimivallan. Nyt käsiteltävänä olevassa oikeudenkäynnissä on siis tarpeen selvittää, voiko kantaja nostaa työsopimuksensa perusteella kanteen eläkekassaa vastaan (toinen vastaaja).

4) Jos kantajalla on ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan perusteella ollut oikeus kuulua ammatilliseen eläkekassaan aiemmasta päivästä kuin 1.1.1991 alkaen, merkitseekö tämä, että hän ei joudu maksamaan maksuja, jotka hän olisi joutunut maksamaan, jos hänet olisi hyväksytty eläkekassaan aikaisemmin?

5) Onko käsiteltävänä olevassa tapauksessa merkitystä sillä, ettei kantaja toiminut aikaisemmin vaatiakseen oikeuksia, joita hän nyt vaatii?

6) Onko Maastrichtin sopimukseen liitetyllä pöytäkirjalla Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 119 artiklasta ('Barber-pöytäkirja') ja lakiesityksen nro 20 890 (lakiesitys III pykälän muuttamisesta), jonka tarkoituksena on panna neljäs direktiivi täytäntöön, siirtymäsäännöksiä sisältävällä III pykälällä vaikutusta Kantongerechtin käsiteltäväksi 16.7.1992 päivätyllä kannekirjelmällä saatetun, nyt käsiteltävänä olevan asian arvioinnin kannalta?"

Ensimmäinen kysymys

8 Ensimmäisellä kysymyksellään kansallinen tuomioistuin haluaa selvittää, kuuluuko oikeus kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään perustamissopimuksen 119 artiklan ja näin ollen siinä määrätyn syrjintäkiellon soveltamisalaan.

9 Tässä yhteydessä on otettava huomioon, että asiassa 170/84, Bilka, 13.5.1986 antamassaan tuomiossa (Kok. 1986, s. 1607) yhteisöjen tuomioistuin on jo todennut, että vaikka eläkejärjestelmä olisikin toteutettu kansallisen lainsäädännön mukaisesti, jos se perustuu työntekijöiden tai heidän edustajiensa kanssa tehtyyn sopimukseen, ja jos julkinen valta ei osallistu sen rahoittamiseen, se ei ole välittömästi laissa säädetty sosiaaliturvajärjestelmä, jollainen ei kuulu 119 artiklan soveltamisalaan, vaan kiistanalaisen järjestelmän mukaan työntekijöille annetut etuudet ovat 119 artiklan toisessa kohdassa tarkoitettua korvausta, jonka työntekijä saa työnantajaltaan työstä tai tehtävästä (20 ja 22 kohta).

10 Nämä periaatteet on vahvistettu asiassa Barber annetussa tuomiossa Yhdistyneen kuningaskunnan oikeuden mukaisten, lakisääteisen järjestelmän sijasta sovellettavien ammatillisten eläkejärjestelmien (*contracted-out occupational pension schemes*) yhteydessä ja asiassa C-109/91, Ten Oever, 6.10.1993 annetussa tuomiossa (Kok. 1993, s. I-4879).

11 Viimeksi mainitussa tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin totesi, että 119 artiklaa voidaan soveltaa käsiteltävänä olevan tapauksen järjestelmän kaltaisen Hollannin oikeuden mukaisen ammatillisen järjestelmän mukaisesti maksettaviin etuuksiin, ja korosti erityisesti, ettei järjestelmän sääntöjä ole suoraan säädetty laissa, vaan että niistä on päätetty työmarkkinaosapuolten neuvottelujen tuloksena, valtion ainoastaan vahvistettua riittävän edustavina pidettyjen työnantajajärjestöjen ja ammattiliittojen pyynnöstä, että kyseinen järjestelmä on pakollinen koko kyseisellä ammattialalla (10 kohta).

12 Lisäksi asiassa Bilka annetusta tuomiosta ilmenee, että 119 artiklan soveltamisalaan kuuluu paitsi oikeus ammatillisen eläkejärjestelmän maksamiin etuuksiin, myös oikeus kuulua kyseiseen järjestelmään.

13 Ratkaisu on perusteltu (27 kohta) sillä, että koska – kuten asiassa 96/80, Jenkins, 31.3.1981 annetusta tuomiosta (Kok. 1981, s. 911) ilmenee – sellainen palkkakäytäntö, jolla vahvistetaan pienempi tuntipalkka osa-aikatyöstä kuin kokoaikatyöstä, voi tietyissä tapauksissa ilmentää syrjintää mies-

ja naispuolisten työntekijöiden välillä, sama koskee yrityseläkkeen epäämistä osa-aikatyöntekijöiltä. Koska kyseisen kaltainen eläke on 119 artiklan toisessa kohdassa tarkoitettua palkkaa, on työnantajan kokoaikatyöntekijöille maksama kokonaispalkka suhteessa tehtyihin työtunteihin suurempi kuin sen osa-aikaisille työntekijöille maksama palkka.

14 Tästä seuraa, että sellaiseen ammatilliseen eläkejärjestelmään, jonka ulkopuolelle suljetaan naimisissa olevat naiset, sisältyy perustamissopimuksen 119 artiklan vastaista välittömästi sukupuoleen perustuvaa syrjintää.

15 Edellä esitetty huomioon ottaen ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava, että oikeus kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään kuuluu perustamissopimuksen 119 artiklan ja näin ollen myös siinä määrätyn syrjintäkiellon soveltamisalaan.

Toinen kysymys

16 Toisessa kysymyksessä kansallinen tuomioistuin kysyy, sovelletaanko asiassa Barber annetun tuomion oikeusvaikutusten ajallista rajoittamista myös oikeuteen kuulua sellaiseen ammatilliseen eläkejärjestelmään, jollaisesta on kyse pääasiassa.

17 Jotta kysymykseen voidaan vastata, on otettava huomioon, millaisessa asiayhteydessä asiassa Barber annetun tuomion oikeusvaikutusten ajallisesta rajoittamisesta päätettiin.

18 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan poikkeustapauksissa yhteisöjen tuomioistuin voi yhteisön oikeusjärjestykseen kuuluvaa oikeusvarmuuden periaatetta soveltaen ja ne vakavat häiriöt huomioon ottaen, joita sen antama tuomio voisi taannehtivasti aiheuttaa vilpittömässä mielessä perustettujen oikeussuhteiden osalta, rajoittaa asianomaisten henkilöiden mahdollisuutta vedota näiden oikeussuhteiden pätevyyden riitauttamiseksi oikeussääntöön, josta se on antanut tulkinnan (katso asiassa Defrenne annettu tuomio). Yhteisöjen tuomioistuin halusi näin ollen varmistaa, että rajoittamispäätöksen tekemiseksi tarvittavat edellytykset täyttyvät eli asianomaiset ovat toimineet vilpittömässä mielessä ja vakavien häiriöiden mahdollisuus on olemassa.

19 Vilpittömässä mielessä toimimisen osalta yhteisöjen tuomioistuin totesi ensinnäkin (42 kohta), että naisten ja miesten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta ammatillisissa sosiaaliturvajärjestelmissä 24 päivänä heinäkuuta 1986 annetun neuvoston direktiivin 86/378/ETY (EYVL L 225, s. 40) 9 artiklan a alakohdassa säädetään mahdollisuudesta lykätä tasa-arvoisen kohtelun periaatteen pakollista soveltamista eläkeiän määrittelyssä vanhuuseläkkeen myöntämiseksi, ja että tällaisesta poikkeuksesta säädettiin myös miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä 19 päivänä joulukuuta 1978 annetun neuvoston direktiivin 79/7/ETY (EYVL 1979, L 6, s. 24) 7 artiklan 1 kohdan a alakohdassa.

20 Tämän jälkeen yhteisöjen tuomioistuin katsoi, että edellä mainittujen säännösten perusteella jäsenvaltiot ja eri tahot, joita asia koskee, ovat kohtuudella voineet olettaa, että 119 artiklaa ei sovelleta lakisääteisen järjestelmän sijasta sovellettavien sopimusperusteisten eläkejärjestelmien perusteella maksettuihin eläkkeisiin ja että poikkeukset mies- ja naispuolisten työntekijöiden tasa-arvoisen kohtelun periaatteesta ovat edelleen sallittuja kyseisellä alalla (43 kohta).

21 On otettava huomioon, että asiassa C-110/91, Moroni, 14.12.1993 antamassaan tuomiossa (Kok. 1993, s. I-6591) yhteisöjen tuomioistuin, ottaen huomioon ja vahvistaen asioissa Defrenne, Bilka ja Barber annetuissa tuomioissa ilmaistut periaatteet, totesi, että viimeksi mainitussa tuomiossa käsiteltiin ensimmäistä kertaa kysymystä erilaisten eläkeikien vahvistamisesta eri sukupuolille 119 artiklan mukaisen epätasa-arvoisen kohtelun kannalta (16 kohta).

22 Vakavia häiriöitä koskevan perusteen osalta yhteisöjen tuomioistuin on asiassa Barber antamassaan tuomiossa todennut lisäksi, että jos kaikki miespuoliset työntekijät voisivat Barberin tavoin vedota taannehtivasti oikeuteen saada tasa-arvoista kohtelua sellaisissa syrjintätapauksissa, joita siihen asti saatettiin pitää sallittuina direktiivissä 86/378/ETY säädettyjen poikkeusten perusteella, useiden ammatillisten järjestelmien tasapaino olisi vaarassa järkkyä taannehtivasti (44 kohta).

23 Näissä olosuhteissa yhteisöjen tuomioistuin päätti, että perustamissopimuksen 119 artiklan välittömään oikeusvaikutukseen voidaan vedota ja sen perusteella vaatia tasa-arvoista kohtelua ammatillisen eläkkeen osalta ainoastaan sellaisten etuuksien ollessa kysymyksessä, jotka maksetaan tuomion antamisajankohdan eli 17.5.1990 jälkeisten työskentelykausien perusteella, paitsi jos on

kyse työntekijöistä tai heidän jälkeensä etuuteen oikeutetuista, jotka ovat ennen tätä ajankohtaa panneet vireille oikeudenkäynnin tai esittäneet muuten vastaavan vaatimuksen asiaan sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaisesti (asiassa Barber annetun tuomion 45 kohta, sellaisena kuin se on täsmennetty asiassa Ten Oever annetussa tuomiossa).

24 Edellä esitetystä seuraa erityisesti, että asiassa Barber annetun tuomion oikeusvaikutusten ajallinen rajoittaminen koskee ainoastaan sellaista syrjintää, jota työnantajat ja eläkejärjestelmät ovat kohtuudella voineet pitää sallittuna ammatillisiin eläkkeisiin sovellettavissa olevassa yhteisön oikeudessa säädettyjen tilapäisten poikkeusten vuoksi.

25 On todettava, että ammatillisiin järjestelmiin kuulumisoikeuden osalta mikään ei anna aihetta katsoa, että kyseiset tahot olisivat voineet erehtyä 119 artiklan sovellettavuudesta.

26 Asiassa Bilka annetusta tuomiosta alkaen on ollut selvää, että tasa-arvosäännön rikkominen siten, että kyseistä oikeutta ei anneta, kuuluu 119 artiklan soveltamisalaan.

27 Lisäksi koska asiassa Bilka annetussa tuomiossa ei määrätty mitään tuomion oikeusvaikutusten ajallisesta rajoittamisesta, 119 artiklan välittömään oikeusvaikutukseen on mahdollista vedota tasa-arvoisen kohtelun vaatimiseksi taannehtivasti ammatilliseen eläkejärjestelmään kuulumisoikeuden osalta, ja näin on ollut asiassa Defrenne annetun tuomion, jossa tunnustetaan ensimmäistä kertaa kyseisen artiklan välitön oikeusvaikutus, julistamispäivästä 8.4.1976 alkaen.

28 Toiseen kysymykseen on näin ollen vastattava, että asiassa Barber annetun tuomion oikeusvaikutusten ajallista rajoitusta ei sovelleta oikeuteen kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään.

Kolmas kysymys

29 Kolmannessa kysymyksessään kansallinen tuomioistuin kysyy, onko ammatillisen eläkejärjestelmän hallinnoijien noudatettava, kuten työnantajan, perustamissopimuksen 119 artiklan määräyksiä ja voiko syrjinnän kohteeksi joutunut työntekijä vedota oikeuksiinsa suoraan järjestelmän hallinnoijia vastaan.

30 Tässä yhteydessä on otettava huomioon, että asiassa Barber antamassaan tuomiossa yhteisöjen tuomioistuin, todettuaan, että lakisääteisen järjestelmän sijasta sovellettavasta sopimusperusteisesta järjestelmästä maksetut eläkkeet kuuluvat perustamissopimuksen 119 artiklan soveltamisalaan, katsoi, että tulkinta pätee, vaikka järjestelmä olisi perustettu trustin muodossa olevaksi järjestelmäksi, jota *trusteet* hoitavat muodollisesti työnantajasta riippumattomina, koska 119 artiklassa tarkoitetaan myös työnantajan välillisesti maksamia korvauksia (28 ja 29 kohta).

31 Vaikka eläkejärjestelmän hallinnoijat eivät olekaan työsuhteen osapuolia, niiden tehtävänä on myöntää etuuksia, jotka ovat 119 artiklassa tarkoitettua palkkaa, ja siksi niiden on noudatettava kyseistä määräystä ja tehtävä kaikki toimivaltaansa kuuluva taatakseen tasa-arvoisen kohtelun periaatteen noudattamisen alalla, ja järjestelmään kuuluvien on voitava vedota kyseiseen määräykseen niitä vastaan. Perustamissopimuksen 119 artiklan tehokas vaikutus vähenisi huomattavasti ja tosiasiallisen tasa-arvon edellytyksenä olevaa oikeussuojaa heikennettäisiin vakavasti, jos työntekijä voisi vedota kyseiseen määräykseen ainoastaan työnantajaa vastaan eikä järjestelmän hallinnoijia vastaan, joiden nimenomaisena tehtävänä on täyttää työnantajan velvoitteet.

32 Kolmanteen kysymykseen on vastattava, että ammatillisen eläkejärjestelmän hallinnoijien (trustee) on, kuten työnantajan, noudatettava perustamissopimuksen 119 artiklan määräyksiä ja että syrjinnän kohteeksi joutunut työntekijä voi vedota oikeuksiinsa suoraan järjestelmän hallinnoijia vastaan.

Neljäs kysymys

33 Neljännessä kysymyksessä kysytään, antaako se, että työntekijä voi vaatia oikeutta kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään taannehtivasti, hänelle mahdollisuuden välttyä maksamasta kyseiseen kauteen liittyviä maksuja.

34 Tässä yhteydessä riittää, kun todetaan, että 119 artiklassa edellytetään ammatilliseen eläkejärjestelmään kuulumisoikeuden osalta, ettei työntekijää syrjitä sukupuolen perusteella sulkemalla hänet kyseisen kaltaisen järjestelmän ulkopuolelle.

35 Tämä merkitsee, että jos syrjintää on tapahtunut, tasa-arvoinen kohtelu on palautettava saattamalla syrjitty työntekijä samanlaiseen tilanteeseen kuin toista sukupuolta olevat työntekijät.

36 Työntekijä ei siten voi vaatia etenkään taloudellisesti suotuisampaa kohtelua kuin mitä hän olisi saanut, jos hänet olisi hyväksytty järjestelmään tavanomaisella tavalla.

37 Neljänteen kysymykseen on näin ollen vastattava, että se, että työntekijä voi vaatia oikeutta kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään taannehtivasti, ei anna hänelle mahdollisuutta välttyä maksamasta kyseiseen kauteen liittyviä maksuja.

Viides kysymys

38 Viidennellä kysymyksellään kansallinen tuomioistuin pyrkii selvittämään, voidaanko kansallisiin oikeussääntöihin, jotka koskevat oikeussuojakeinojen käyttämiselle asetettuja määräaikoja, vedota sellaisia työntekijöitä vastaan, jotka vetoavat oikeuteensa kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään.

39 Vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee, että jos asiasta ei ole säädetty yhteisön oikeudessa, oikeussuojakeinojen käyttämiselle asetettuja määräaikoja koskevia kansallisia oikeussääntöjä voidaan soveltaa myös yhteisön oikeuteen perustuviin vaatimuksiin sillä edellytyksellä, että kyseiset oikeussäännöt eivät ole tällaisten vaatimusten osalta epäedullisempia kuin vastaavaa kansalliseen oikeuteen perustuvaa vaatimusta koskevat oikeussäännöt ja että ne eivät johda siihen, että yhteisön oikeudessa annettujen oikeuksien käyttäminen on käytännössä mahdotonta (ks. erityisesti asia 33/76, Rewe, tuomio 16.12.1976, Kok. 1976, s. 1989, 5 ja 6 kohta).

40 Viidenteen kysymykseen on näin ollen vastattava, että kansallisiin oikeussääntöihin, jotka koskevat oikeussuojakeinojen käyttämiselle asetettuja määräaikoja, voidaan vedota sellaisia työntekijöitä vastaan, jotka vetoavat oikeuteensa kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään, jos kyseiset oikeussäännöt eivät ole tällaisten vaatimusten osalta epäedullisempia kuin vastaavaa kansalliseen oikeuteen perustuvaa vaatimusta koskevat oikeussäännöt ja jos ne eivät johda siihen, että yhteisön oikeudessa annettujen oikeuksien käyttäminen on käytännössä mahdotonta.

Kuudes kysymys

41 Kuudennella kysymyksellään kansallinen tuomioistuin pyrkii selvittämään, mitä merkitystä nyt käsiteltävänä olevan asian kannalta on toisaalta kansallisella lakiesityksellä, jolla on tarkoitus panna direktiivi 86/378/ETY täytäntöön, toisaalta pöytäkirjalla nro 2.

42 Kansallisen lakiesityksen osalta riittää, kun todetaan, että vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan perustamissopimuksen 177 artiklassa tarkoitetussa menettelyssä yhteisöjen tuomioistuimen asiana ei ole tulkita kansallista oikeutta eikä arvioida sen oikeusvaikutuksia (ks. erityisesti asia 52/76, Benedetti v. Munari, tuomio 3.2.1977, Kok. 1977, s. 163, 25 kohta).

43 Pöytäkirjassa nro 2, joka perustamissopimuksen 239 artiklan mukaan on erottamaton osa kyseistä sopimusta, todetaan puolestaan seuraavaa:

"Sovellettaessa 119 artiklaa korvauksena ei pidetä ammatillisen sosiaaliturvajärjestelmän mukaisia etuuksia, jos ja sikäli kuin niiden voidaan osoittaa olevan 17 päivää toukokuuta 1990 edeltävältä työskentelykaudelta, paitsi kun on kyse työntekijöistä tai heidän jälkeensä etuuteen oikeutetuista, jotka ovat ennen tätä ajankohtaa panneet vireille oikeudenkäynnin tai esittäneet vastaavan vaatimuksen asiaan sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaisesti."

44 Oikeudenkäyntiasiakirjoista sekä yhteisöjen tuomioistuimessa suullisesti esitetystä ilmenee, että ratkaistava ongelma on pääasiallisesti, onko pöytäkirjalla tarkoitus täsmentää ainoastaan asiassa Barber annetun tuomion oikeusvaikutusten ajallista rajoittamista siten kuin edellä on esitetty, vai onko sillä laajempi ulottuvuus.

45 Voorhuis, Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Detailhandel ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallitus väittävät, että pöytäkirjan väljä muotoilu osoittaa, että sitä sovelletaan kaikkeen ammatillisissa eläkejärjestelmissä mahdollisesti esiintyvään sukupuoleen perustuvaan syrjintään, mukaan lukien syrjintä, joka liittyy oikeuteen kuulua järjestelmiin.

46 Pääasian kantaja, Saksan hallitus ja komissio puolestaan väittävät, että huolimatta siitä, että pöytäkirja on sanamuodoltaan hyvin yleisluonteinen, sitä on tarkasteltava asiassa Barber annetun tuomion yhteydessä, ja se voi koskea ainoastaan kyseisen tuomion oikeusvaikutusten ajallista rajoittamista.

47 Tässä yhteydessä on todettava, että pöytäkirja on yleisluonteisuutensa vuoksi sovellettavissa ammatillisen eläkejärjestelmän nojalla maksettuihin etuuksiin.

48 Toisaalta on kuitenkin katsottava, että pöytäkirja koskee ainoastaan etuuksia – ainoastaan ne mainitaan pöytäkirjassa nro 2 – eikä siis oikeutta kuulua ammatilliseen sosiaaliturvajärjestelmään.

49 Pöytäkirja liittyy selkeästi asiassa Barber annettuun tuomioon, sillä siinä viitataan samaan päivämäärään, 17.5.1990. Tuomiossa julistetaan kielletyksi miesten ja naisten välinen syrjintä, joka johtuu eri ikärajan vahvistamisesta eri sukupuolille taloudellisista syistä tehdyn irtisanomisen jälkeen myönnettävän työeläkkeen saamiseksi. Asiassa Barber annettua tuomiota, jossa rajoitetaan sen julistamispäivästä 17.5.1990 alkaen perustamissopimuksen 119 artiklalle annetun tulkinnan vaikutukset, on tulkittu eri tavoin. Tulkintaerimielisyydet poistuivat asiassa Ten Oever annetulla tuomiolla, joka annettiin ennen Euroopan unionista tehdyn sopimuksen voimaantuloa. Pöytäkirjassa nro 2 asiassa Barber annetun tuomion tulkinta ulotettiin koskemaan kaikkia ammatillisen sosiaaliturvajärjestelmän nojalla maksettuja etuuksia ja sisällytettiin osaksi perustamissopimusta, joten siinä pitäydyttiin pääasiallisesti samanlaisessa tulkinnassa kuin asiassa Ten Oever annetussa tuomiossa, mutta ei – sen enempää kuin asiassa Barber annetussa tuomiossakaan – käsitelty kyseisiin ammatillisiin järjestelmiin kuulumisen edellytyksiä eikä siis myöskään annettu niitä koskevia määräyksiä.

50 Oikeutta kuulua eläkejärjestelmään koskee näin ollen edelleen asiassa Bilka annettu tuomio, jossa todetaan, että on 119 artiklan vastaista, että yritys kohtelee miehiä ja naisia eri tavoin sulkemalla tietyn työntekijäryhmän yrityseläkejärjestelmän ulkopuolelle ilman objektiivisesti perusteltavissa olevaa syytä, joka ei liity sukupuoleen perustuvaan syrjintään. On muistettava, että asiassa Bilka annetussa tuomiossa ei rajoiteta ajallisesti siinä perustamissopimuksen 119 artiklasta tehdyn tulkinnan oikeusvaikutuksia.

51 Kuudenteen kysymykseen on näin ollen vastattava, että pöytäkirjalla nro 2 ei ole mitään merkitystä ammatilliseen eläkejärjestelmään kuulumisoikeuden kannalta, johon sovelletaan edelleen asiassa Bilka annettua tuomiota.

Oikeudenkäyntikulut

52 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Saksan ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksille ja Euroopan yhteisöjen komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikuluista.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

on ratkaissut Kantongerecht te Utrechtin 18.3.1993 tekemällään päätöksellä esittämät kysymykset seuraavasti:

1) **Oikeus kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään kuuluu ETY:n perustamissopimuksen 119 artiklan ja näin ollen myös siinä määrätyn syrjintäkiellon soveltamisalaan.**

2) **Asiassa C-262/88, Barber, 17.5.1990 annetun tuomion oikeusvaikutusten ajallista rajoitusta ei sovelleta oikeuteen kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään.**

3) **Ammatillisen eläkejärjestelmän hallinnoijien (trustee) on, kuten työnantajan, noudatettava perustamissopimuksen 119 artiklan määräyksiä, ja syrjinnän kohteeksi joutunut työntekijä voi vedota oikeuksiinsa suoraan järjestelmän hallinnoijia vastaan.**

4) **Se että työntekijä voi vaatia oikeutta kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään taannehtivasti, ei anna hänelle mahdollisuutta välttyä maksamasta kyseiseen kauteen liittyviä maksuja.**

5) **Kansallisiin oikeussääntöihin, jotka koskevat oikeussuojakeinojen käyttämiselle asetettuja määräaikoja, voidaan vedota sellaisia työntekijöitä vastaan, jotka vetoavat oikeuteensa kuulua ammatilliseen eläkejärjestelmään, jos kyseiset oikeussäännöt eivät ole tällaisten vaatimusten osalta**

epäedullisempia kuin vastaavaa kansalliseen oikeuteen perustuvaa vaatimusta koskevat oikeussäännöt ja jos ne eivät johda siihen, että yhteisön oikeudessa annettujen oikeuksien käyttäminen on käytännössä mahdotonta.

6) **Sopimukseen Euroopan unionista liitetyllä pöytäkirjalla nro 2 Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 119 artiklasta ei ole mitään merkitystä ammatilliseen eläkejärjestelmään kuulumisoikeuden kannalta, johon sovelletaan edelleen asiassa 170/84, Bilka, 13.5.1986 annettua tuomiota.**

Due Mancini Moitinho de Almeida

Díez de Velasco Edward Kakouris Joliet

Schockweiler Rodríguez Iglesias Grévisse

Zuleeg Kapteyn Murray

Julistettiin Luxemburgissa 28 päivänä syyskuuta 1994.

R. Grass
kirjaaja

O. Due
presidentti